

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Overbrakerpolder
Stadsdeel Westerpark**

BO 10-001 Amsterdam 2009

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie bestemmingsplangebied Overbrakerpolder	12
3 Bodemkunde en historie	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	14
3.2.1 Ontginning	14
3.2.2 Zeedijk	15
3.2.3 Bewoning en nijverheid	16
3.2.4 Verstedelijking	19
3.3 Archeologische inventarisatie	21
4 Archeologische verwachtingskaart	23
5 Archeologische beleidskaart	26
Conclusie	28
Bronnen	29

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Westerpark een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Overbrakerpolder. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van de plangebieden in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn.

De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over de ontwikkeling van de Overbrakerpolder. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een archeologische verwachting opgesteld die omgezet is naar een beleidskaart. De kaart biedt een specificatie van de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen een zone met een beschermd gemeentelijk monument, twee zones met een hoge archeologische verwachting, twee zones met een lage archeologische verwachting en een zone zonder archeologische verwachting. Elke zone kent een specifieke normering om vast te stellen of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling. Een specificatie van deze beleidsregels per zone is te vinden op de beleidskaart (p 26 en 27).

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Overbrakerpolder, stadsdeel Westerpark. Uitgaande van deze waardestellende inventarisatie wordt het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met toekomstige plannen.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van het opstellen van het bestemmingsplan Overbrakerpolder. De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van de plangebieden (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) waarmee wordt gespecificeerd of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Overbrakerpolder betreft het noordwestelijke deel van Stadsdeel Westerpark en wordt in het noordoosten begrensd door de spoorlijn ten noorden van Sportpark Transformatorweg, in het zuidoosten door het terrein van het Brediusbad en de Zaanstraat, in het westen door de oostzijde van de bebouwing Contactweg 14-48 en in het zuiden door het Volkstuinenpark Nut en Genoegen.

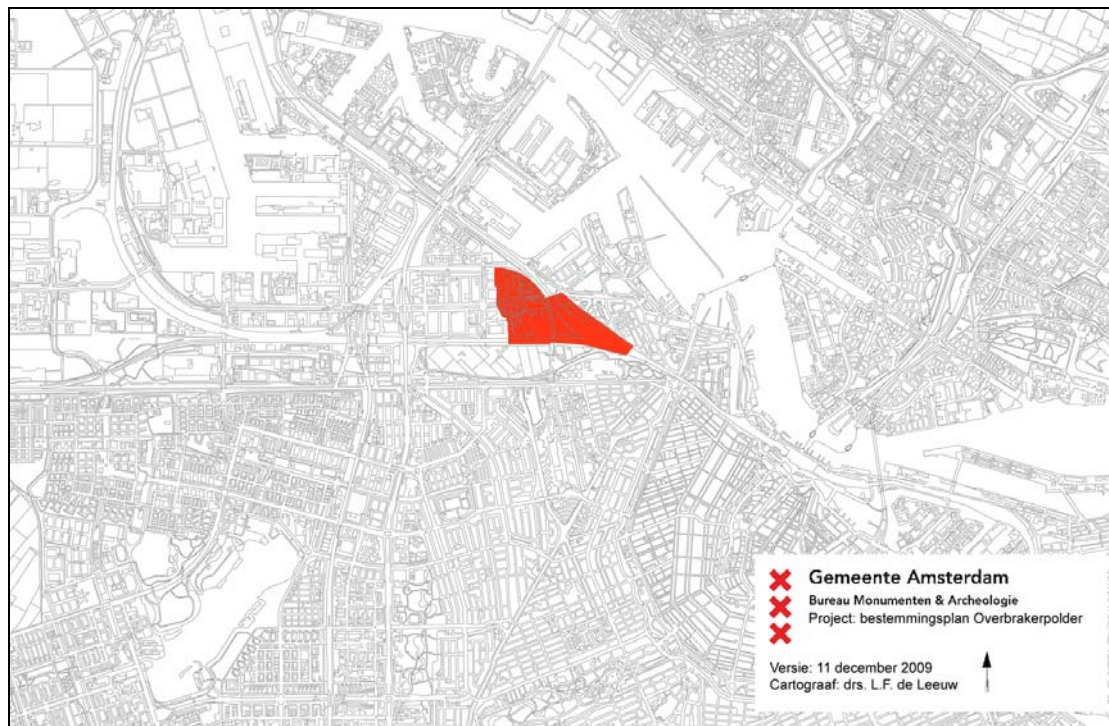
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Stadsdeel Westerpark
Contactpersoon De heer R. de Graaf
Adres Postbus 141
Postcode / plaats 1000 AC Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 B
ARCHIS meldingsnr.	38512		
X-coördinaat NW	118.906	Y-coördinaat NW	489.834
X-coördinaat NO	120.205	Y-coördinaat NO	489.112
X-coördinaat ZO	120.150	Y-coördinaat ZO	489.021
X-coördinaat ZW	119.047	Y-coördinaat ZW	489.129

Locatie

1 Plangebied Overbrakerpolder (rood).

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 met ingang van 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. Een essentieel uitgangspunt van de nieuwe wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, dan is, voorafgaand aan de bodemverstoring, onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan

¹ Stb. 2007, nr. 42.

op archeologisch beleid zal worden getoetst.² Vanwege het ruimtelijke karakter van het bodemarchief heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens handhaaft de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten met een Beeldkwaliteitplan hanteert de Provincie tevens het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

In het beleidskader is opnieuw de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen, waarin gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering behoeven.

De provinciale beleidsintentie is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing. Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

⁶ BMA 2005, 58.

Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

De nieuwe wetgeving schrijft voor dat bij vaststelling van een nieuw bestemmingsplan altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid en/of te nemen maatregelen. Bij de formulering van het beleid staat altijd een realistische balans tussen het archeologische belang ten opzichte van de voortgang van het ruimtelijke ontwikkelingsproces in de stad centraal.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet een rapport dient te overleggen als bedoeld in artikel 39, tweede lid en kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet voorschriften kunnen worden verbonden als bedoeld in artikel 39, derde lid, van de Monumentenwet. Zowel aan een aanlegvergunning als uitzondering kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Bij de bepaling van de uitzonderingsdrempels voor archeologisch wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden, b) het oppervlak van het te ontwikkelen terrein en c) de diepte van de bodemingreep. Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenveld zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.

- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 1,00 m onder maaiveld.
 - 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
 - 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
 - 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².
 - 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 4,00 m ÷ NAP.
 - 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
 - 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische met een uitzondering voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.
- Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezige verstoringen bekend zijn.

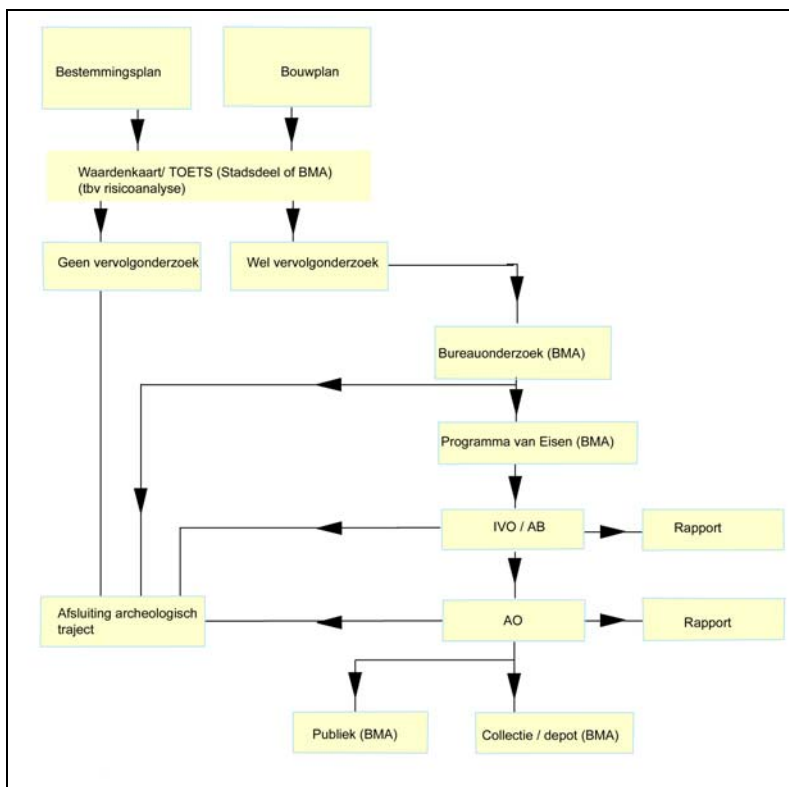
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een standaard pakket van maatregelen waarvan de kwaliteitsnormen door het ministerie van OCW zijn opgesteld (KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Volgens de vigerende KNA voorschriften kan dit alleen in geval van uitzondering, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een beperkte bodemingreep op een gewaardeerd terrein of een AMK-

terrein. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische opgraving (afb. 2). De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de bouwlocatie, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

2 Stroomschema archeologisch onderzoek.

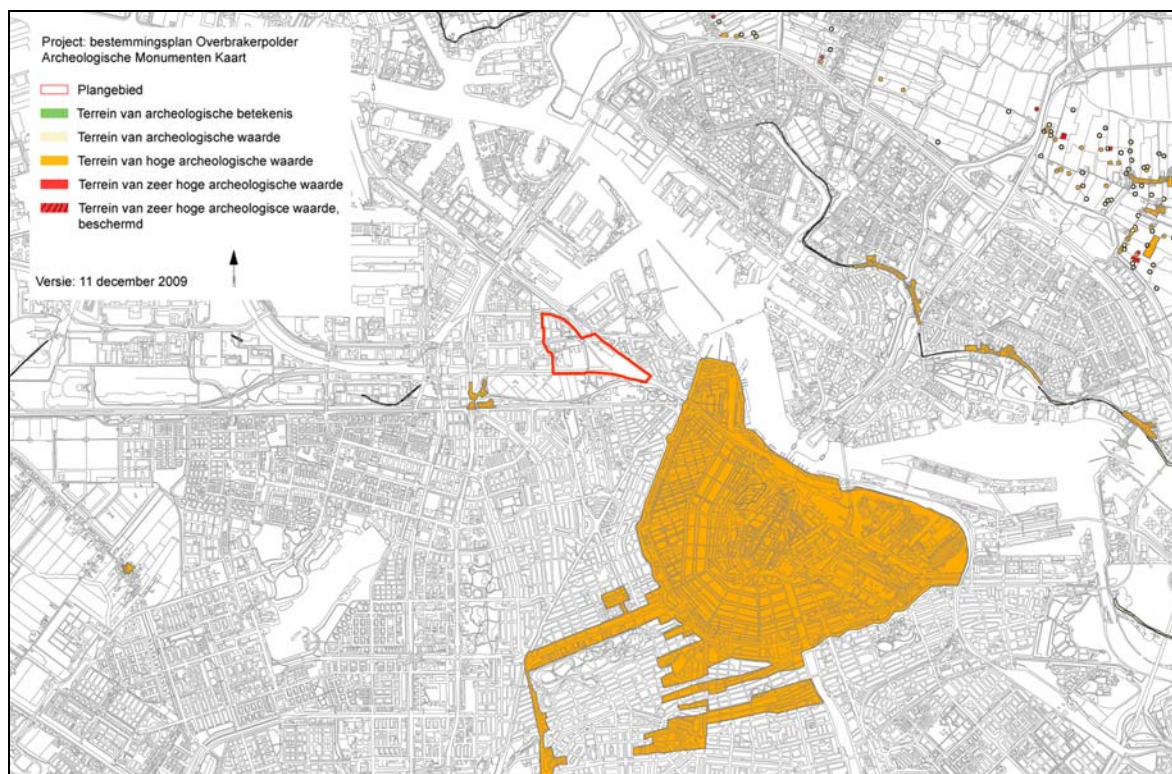
Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouw aanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevallig vondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de uitvoerder of opdrachtgever de gemeente over de vondst dient te informeren zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

⁷ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

2.6 Situatie bestemmingsplangebied Overbrakerpolder

Binnen het plangebied is een wettelijk beschermd archeologische monument aangewezen. Daarnaast is het plangebied volgens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK: terrein 14.611) en de provinciale Cultuur Historische Waardenkaart (CHW: MLA 245A) vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 3). Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is echter algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het volgende hoofdstuk betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een specificatie en een ruimtelijk onderscheid van de archeologische verwachtingen.

3 Het plangebied Overbrakerpolder, in rood aangegeven, op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het kaartbeeld van de AMK.

3 Bodemkunde en historie

3.1 Algemeen

Het huidige 'natuurlijke' landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen, de periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 BP). Er heerste toen vanaf ca. 4.000 BP een gematigd klimaat waarin veengroei mogelijk was. Toen ontstond hier in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen Laagpakket bevindt zich thans in de ondergrond tussen gemiddeld 4 - 5 m ÷ NAP en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP. Dit natuurlijke landschap is omgevormd tot een veenweidegebied door middel van grootschalige veenontginningen, die in de 11de eeuw van start gingen.⁸ Bij de cultivatie van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgde de uitgebreide droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd. Wat de vroegste bewoning van Amsterdam betreft dateren de oudste archeologische sporen van huizen tot nu toe uit de 12de eeuw. Rond de stad en met name op de hoger gelegen strandwallen in Noord Holland zijn vindplaatsen met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('sciltraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met nu in totaal 26 bolwerken) volgde met z'n gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verrezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de twintiger en dertiger jaren, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de zestiger en zeventiger jaren. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

⁸ Veerkamp 1997, 10-31.

3.2 Historisch-topografische inventarisatie

Voor de historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de kaarten van Visscher (ca 1700), De Geest en Scheltema (1888) en de kaart van Publieke Werken uit 1936.

4 Het plangebied en de oude verkavelingsstructuur op de Topografisch Militaire kaart uit 1854.

3.2.1 Ontginning

Het plangebied Westerpark Noord bevindt zich in de voormalige Overbraker Polder en Overbraker Buitenpolder, ook wel Sloten Buiten Dijks genoemd, en deels in het IJ. De polders behoorden in het verleden tot de ambachtsheerlijkheid Sloten. Sloten telde vier 'bannen' (rechtsgebieden), te weten Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer. De ontginning van de polders in dit gebied vond in de 11de of 12de eeuw plaats. De bedoeling was om het veen te ontwateren. Daarvoor werden vanaf de hoger gelegen veenruggen reeksen van evenwijdige sloten op 30 tot 100 m afstand van elkaar gegraven naar bestaande veenrivieren. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. Als bijkomend gevolg van de ontwatering van het veen daalde het maaiveld en werd de grond weer natter. Aangezien de akkers bloot kwamen te staan aan overstromingsgevaar werden ter bescherming achter- en zijkaden aangelegd. Ondanks deze maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door.⁹ Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.¹⁰ Dit zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 4).

De grootschalige ontginning van het veenlandschap gedurende de late Middeleeuwen leidde tot voortgaande bodemdaling. Hierdoor nam de invloed van de getijdenwerking van de zee op het land toe en kwamen er regelmatig overstromingen voor. Het zeewater drong zo via het aangelegde

⁹ Borger 1987, 16-17.

¹⁰ Stol 1993, 29.

slotenstelsel tot diep in het achterland binnen. De overstromingen zorgden voor toenemende erosie van het veen. Er ontstonden grote binnenmeren zoals het Haarlemmermeer, Bijlmermeer en Watergraafsmeer, en ook de veenstroom van het IJ verbreedde zich.

5 Het plangebied Overbrakerpolder (rode lijn) op de kaart van Visscher uit ca 1700. De Haarlemmertrekvaart vormt de zuidgrens van de Overbraker Polder.

3.2.2 Zeedijk

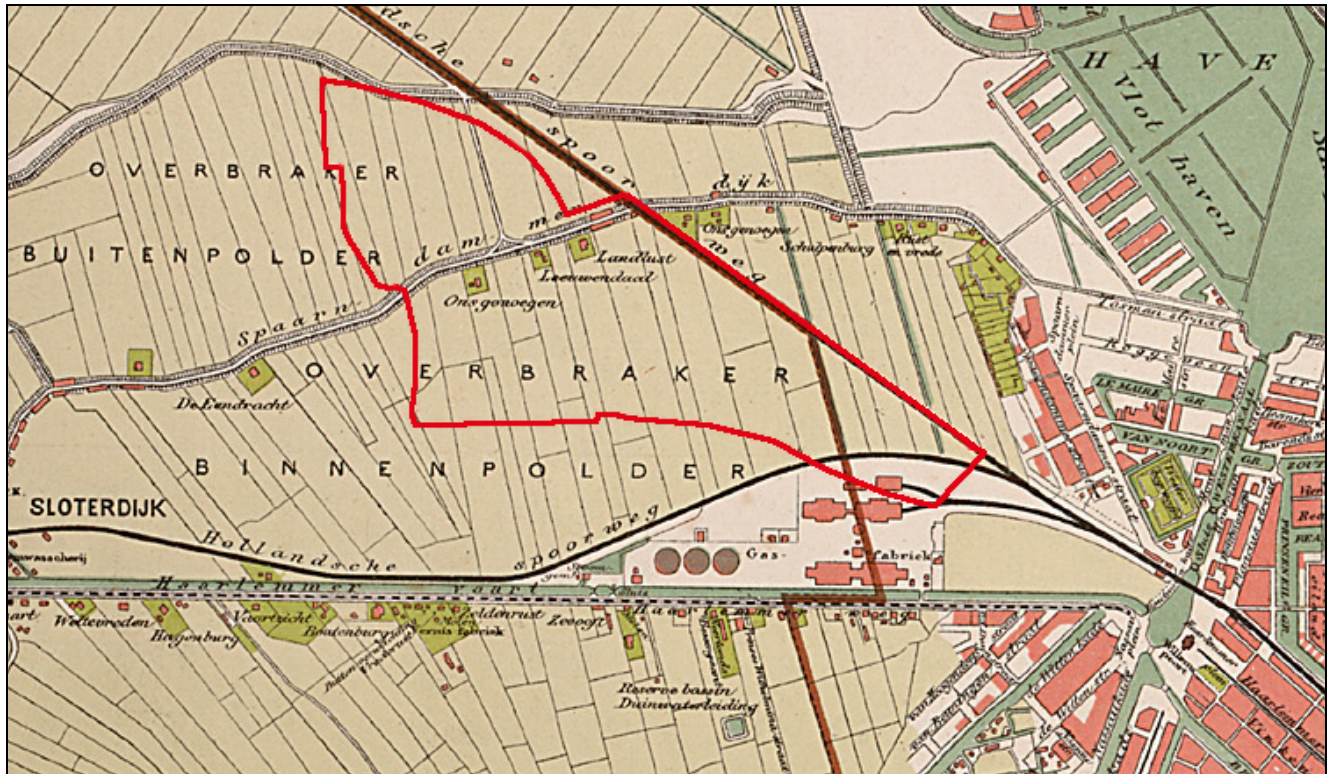
Ter bestrijding van de wateroverlast gaven de graven van Holland in het begin van de 13de eeuw opdracht tot de aanleg van een zeedijk langs de gehele kust van het IJ. Aan de zuidzijde werd de kustwering gevormd door een aangesloten lint van de Spaarndammerdijk, de Haarlemmerdijk, de Zeedijk en de Diemerzeedijk. Het waterstaatkundige systeem bestond, naast de primaire waterkering van de zeedijk, eveneens uit een stelsel van dammen en sluizen. De sluizen bij Sloterdijk, Spaarndam en vanaf 1492 ook bij Halfweg loosden overtollig water vanuit de polders op het IJ.¹¹

De heerlijkheden Sloten, Osdorp, De Vrije Geer en Sloterdijk hadden de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de Spaarndammerdijk. Dit werd echter meestal verwaarloosd, waardoor regelmatig dijkdoorbraken plaatsvonden. Daarom nam het Hoogheemraadschap Rijnland dit onderhoud in 1544 op zich. Langs de dijk vond bewoning plaats, in elk geval vanaf de 15de eeuw, maar mogelijk al direct na de aanleg van de dijk.

De bedijking van de kwelder- en kustveengebieden had ook onbedoelde effecten. Door de aanleg van dijken kon het zeewater bij hoogtij niet meer over de kwelders uitrollen maar werd het tegen de dijken opgestuwd. Mede door toedoen van achterstalling onderhoud was de zeewering hier niet altijd tegen bestand. Vanaf de Middeleeuwen vonden daarom ook met regelmaat stormvloedrampen

¹¹ Hogenes 1997, 26.

plaats waarbij de dijk doorbrak en het achterliggende land overstroomde. Het zeewater perste zich met geweld door het dijkgat en ter plaatse ontstond een diepe draaikolk. Een dergelijke draaikolk wordt aangeduid als breek of braak. De ondergrond van een braak was te diep en te slap om de dijk op het oude tracé van de dijk te herstellen. Herstel vond daarom plaats door een nieuw dijklichaam om de braak heen aan te leggen. Oude dijkdoorbraken zijn nog altijd te herkennen aan het kronkelige verloop van de zeedijk en de vaak nog aanwezige meren of ingepolderde meren direct langs de dijk (afb. 5).

6 Op de kaart van De Geest en Scheltema uit 1888 liggen binnen het plangebied de buitenplaatsen/boerderijen Ons Genoegen, Leeuwendaal en Landlust aan de Spaardammerdijk

3.2.3 Bewoning en nijverheid

De kronkelige dijk was geruime tijd de enige verbinding over land tussen Amsterdam en Haarlem.¹² Vanwege de slechte staat van deze landverbinding werd tussen Amsterdam en Haarlem vooral over het water gereisd. De route was niet ongevaarlijk en stormen leidden regelmatig tot schipbreuk. In 1632 werd door Haarlem en Amsterdam samen de Haarlemmertrekvaart en -weg aangelegd, om het personenvervoer niet langer via de gevaarlijke en lange verbinding over het IJ te laten lopen. Voor het goederentransport bleef men gebruik maken van het IJ.

Tussen de Haarlemmertrekvaart en de zeedijk lag de Overbrakerbinnenpolder. Het gebied ten noorden van de dijk was van oudsher een buitendijs stuk land, beschermd door een zomerdijk (Kadijk op de kaarten van Visscher afb. 5) en werd de Overbrakerbuitenpolder genoemd. Waarschijnlijk strekte deze buitenpolder zich voor de stormvloed van de 12de eeuw veel verder naar het noorden uit, in het latere IJ.¹³

Vanwege de economische bloei en de internationale welvaart nam in de 17de eeuw de welvaart en de bevolking van Amsterdam toe. Amsterdamse patriciërs lieten in de landelijke omgeving van de stad hofsteden bouwen. Aanvankelijk hadden deze hofsteden een overwegend agrarische functie.

¹² Jansen 1966, 2.

¹³ Löwenthal 1982, 91.

Ze kunnen beschouwd worden als een beleggingsobject. In de zomers werden de hofsteden voor recreatieve doeleinden bewoond. Men verbleef veelal in de opkamers van de boerderij. Ook de Spaarndammerdijk was een geliefde plaats voor dergelijke buitens.¹⁴ Binnen het plangebied lagen in 1888 langs de Spaarndammerdijk van west naar oost de buitens en/of boerderijen Ons Genoegen, Leeuwendaal en Landlust (afb. 6). Zij staan ook al, naamloos, aangegeven op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 5).

Ons Genoegen

Het hoofdgebouw van boerderij Ons Genoegen staat nog aan Spaarndammerdijk 319. De boerderij is een gemeentelijk monument. Een foto uit 1922 (afb. 7) laat zien dat het complex oorspronkelijk uit meerdere gebouwen bestond.¹⁵ De huidige boerderij Ons Genoegen dateert uit 1880 en heeft toen waarschijnlijk zijn 17de-eeuwse voorganger vervangen. Het terrein is slechts weinig opgehoogd boven het oorspronkelijke polderpeil.

7 Boerderij Ons Genoegen aan de Spaarndammerdijk in 1922, rechts de Westergasfabriek (foto Stadsarchief).

Leeuwendaal en Deyman.

De directie van de katholieke begraafplaats De Liefde, ter plaatse van het huidige Bilderdijkpark, zocht vanaf 1880 naar uitbreiding van de begraafplaats buiten de stad. In 1888 werd de boerenhoeve Leeuwendaal met de bijbehorende 12 ha. land gekocht (vgl. afb. 6 en 10).¹⁶ Ten behoeve van de inrichting van het kerkhof is Leeuwendaal afgebroken en het is hele terrein met enkele meters zand opgehoogd, waarna in 1891 begonnen werd met de bouw van de entree, kapel, beheerderswoning e.d.

Ter plaatse van de boerderij Leeuwendaal staan op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 4) en op de Topografisch Militaire Kaart uit 1854 (afb. 5) twee gebouwen weergegeven. In het Stadsarchief bevindt zich een aantal vrijwel identieke prenten van 'Het huis en de boomgaard van Jan Deyman' aan de Spaarndammerdijk ter hoogte van de huidige begraafplaats Sint Barbara (afb. 8). Op de prent staan, gezien naar het westen, een boerderij en een (buiten)huis afgebeeld aan de rechts gelegen Spaarndammerdijk. Waarschijnlijk zijn dit de twee gebouwen op genoemde kaarten. De prent is van de hand van de tekenaar en etser Claes Janszoon Visscher (1587-1652). In het Noord-

¹⁴ Meischke, 1958, 140-41.

¹⁵ Aarsen 2003, 82-83

¹⁶ Bok 2008, 3

8 Huis en boomgaard van Jan Deyman (prent Arnold Colom, Stadsarchief)

Hollands Archief bevindt een voortekening voor de prent, gedateerd 1607.¹⁷ De prent is door verschillende uitgevers gedrukt tussen ca 1608 en 1675.¹⁸ De hier afgebeelde prent is uitgegeven door Arnold Colom (1623/24-1668) en wordt gedateerd 1651. In zijn artikel over vroeg 17de-eeuwse Amsterdamse buitenverblijven toont Meischke de voortekening uit 1607 en noemt als eigenaar van het buiten de Amsterdamse koopman Jan Deyman.¹⁹ Als de prent halverwege de eeuw nog met dezelfde titel wordt uitgegeven valt als eigenaar te denken aan de arts en hoogleraar in de anatomie die op Rembrandts 'Anatomische les van Dr Deyman' uit 1656 figureert.²⁰

Landlust

De boerderij die al voorkomt op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 5) en die op de kaarten uit 1854 en 1888 (afb. 4 en 6) Landlust heet, lag sinds 1931 op 100 meter afstand van de nieuwe NS-werkplaats westelijk van de Noord Hollandsche spoorweg naar Zaandam (afb. 9 en 10). In 1979 werd deze als laatste boerderij van de Overbrakerpolder gesloopt ten behoeve van de uitbreiding van het spoorwegemplacement ter plaatse.²¹

¹⁷ Prenten en tekeningen Provinciale Atlas, bestandsdeelnr. 2995

¹⁸ Stadsarchief, afbeeldingsbestand 010001000038, 010094005912, 010097002341

¹⁹ Meischke 1978, 105

²⁰ Kruizinga 2002, 274

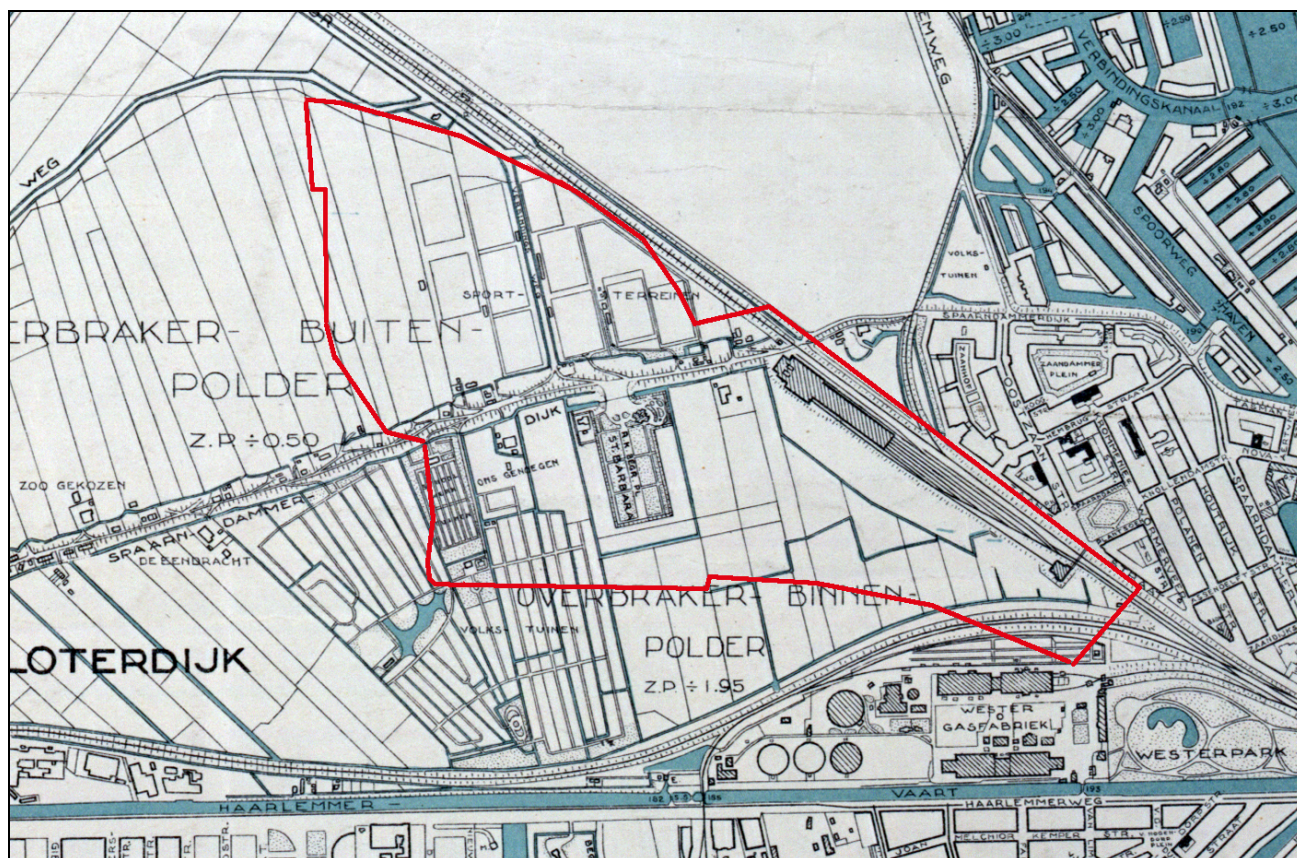
²¹ Löwenthal 1982, 94

9 Begraafplaats St. Barbara, boerderij Landlust en de NS-werkplaats uit 1931 op een luchtfoto uit 1969, 10 jaar voor de boerderij plaats moest maken voor de uitbreiding van het spoorwegemplacement (foto Stadsarchief).

3.2.4 Verstedelijking

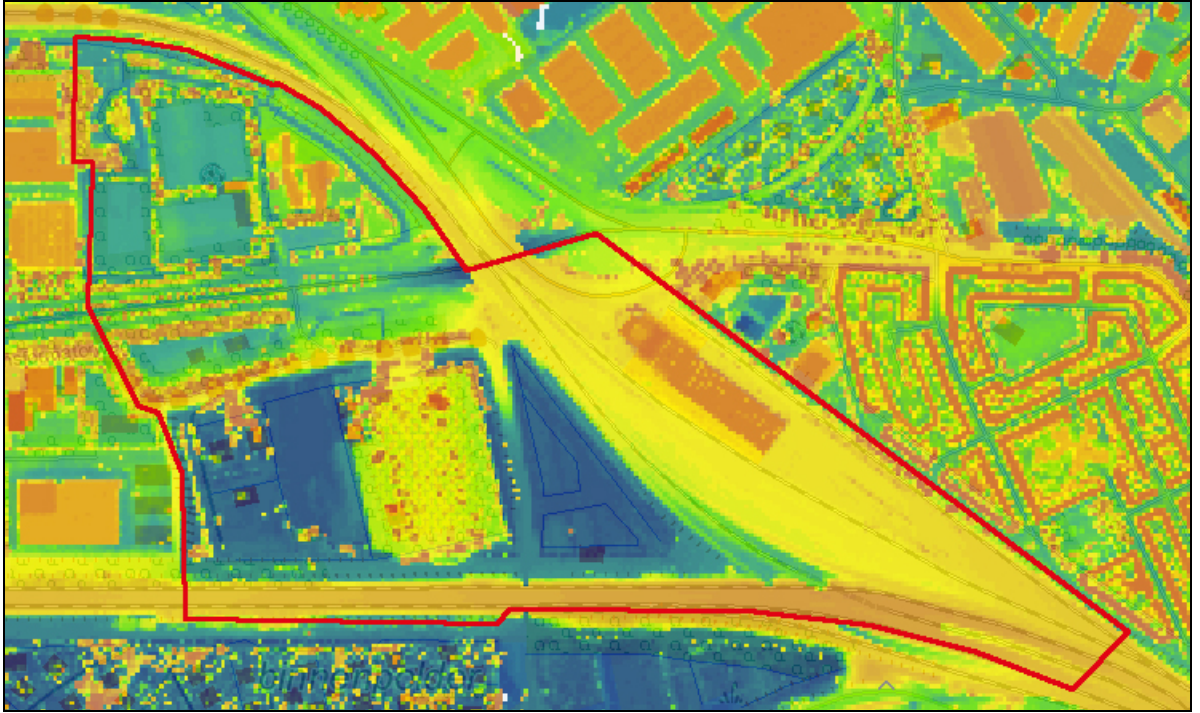
De bestemming van de Overbraker Polder was lange tijd agrarisch, met langs de dijk wat boerderijen en buitenverblijven van Amsterdammers. Begin 19de eeuw kregen de havenactiviteiten van Amsterdam een nieuwe stimulans door de handelspolitiek van koning Willem I. In de jaren twintig werd het Groot Noordhollandsch Kanaal naar Den Helder gegraven en in 1830-1834 werd het Westerdok aangelegd. Ondanks de sterke groei van de haven bleef de Overbraker Polder zijn landelijke karakter behouden tot de aanleg van het Noordzeekanaal en de IJpolders. Sinds 1878 doorsnijdt de Noordhollandse Spoorweg, de noordoost grens van het plangebied, de Overbraker Polder en spoedig hierna verscheen de eerste bebouwing ten oosten van de spoorlijn: de huidige Spaarndammerbuurt. Aan het landelijke karakter van het gebied kwam pas in de tweede helft van de 20ste eeuw een eind. In het Algemeen Uitbreidingsplan voor Amsterdam (1935, herzien 1938 en 1939) werden de polders ten westen van de stad bestemd voor de vestiging van industrie en de Westelijke Tuinsteden. De Overbraker Binnen- en Buitenpolder kregen vooral een industriële bestemming, wat ten koste ging van grote stukken Spaarndammerdijk. De oorspronkelijke infrastructuur, inclusief de dijk en haar bewoning is daardoor grotendeels verdwenen. Het huidige plangebied is goeddeels buiten deze ontwikkelingen gebleven. Binnen het plangebied ligt over ruim 400 meter de Spaarndammerdijk. Het gebied van ca 1250.000 m² ten zuiden van de dijk bevindt zich nog op het oorspronkelijke polderpeil: het terrein van de begraafplaats St. Barbara is eind 19de eeuw wel met ca 2 m. zand opgehoogd. Het gebied ten noorden van de dijk is ca 2 meter opgehoogd en wordt vooral in beslag genomen door het Sportpark Transformatorweg en voor een kleiner deel door de jeugdgevangenissen het Jongeren Opvang Centrum (JOC).

10 Het plangebied op de kaart van de Dienst der Publieke Werken uit 1936. Rond 1980 is het spoorwegemplacement uitgebreid en is ten noorden van begraafplaats St. Barbara een jeugdgevangenis gebouwd.

3.3 Archeologische inventarisatie

In het plangebied is tot op heden eenmaal archeologisch veldonderzoek uitgevoerd, in de vorm van een IVO aan de Spaarndammerdijk 320 (topocode SPD1). De locatie lag ca 50 m. ten westen van de boerderij Ons Genoegen. Het onderzoek gaf informatie over de bodemopbouw, maar leverde geen archeologische sporen op.

11 De locatie op de hoogtekarte van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). De donkerblauwe terreinen aan weerszijden van de begraafplaats Sint Barbara zijn nog op het oorspronkelijke polderpeil.

In de omgeving van het plangebied is een aantal archeologische vindplaatsen gelokaliseerd met vondsten en sporen die vergelijkbaar zijn met het verwachtingsbeeld van het plangebied. Een vindplaats (topocode SLD) lag ten noorden van de dorpskern van Sloterdijk ter plaatse van de voormalige, deels reeds afgegraven, Spaarndammerdijk. In 1981 heeft de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) hier een waarneming gedaan. Er zijn resten van een beschoeiing gedocumenteerd, die mogelijk deel uitmaakte van een vroegere dijkconstructie. Het restant betrof de beschoeiing aan de IJ-zijde.²² Ook werden 15de-eeuwse steengoedfragmenten (Langerwehe of Raeren en Siegburg) aangetroffen.²³

Op verschillende plaatsen zijn tijdens infrastructurele werkzaamheden in de diepere bodemlagen van het IJ prehistorische resten aangetroffen. In 1960 is ter hoogte van het voormalige veeneiland Den Hoorn een vuurstenen sikkel gevonden uit de Late Bronstijd (1.100-800 v. Chr.).²⁴ Tussen 1997 en 2000 heeft de afdeling Archeologie van BMA de ontgraving van de Afrikahaven begeleid.²⁵ Hierbij is een slagtang van een mammoet, afkomstig uit het opgespoten zand, geborgen (afb. 9). Het archeologisch onderzoek bood niet alleen nieuwe inzichten in de landschapontwikkeling maar leverde ook enkele losse vondsten op, waaronder een vuurstenen schrapper uit het late Neolithicum (ca. 2500 v Chr.). De vondsten leveren bewijs voor menselijke activiteiten in de prehistorie. De

²² Schmitz 1981, 3-4.

²³ Schmitz 1982, 94-95.

²⁴ ARCHISnr. 15188, topocode HRN

²⁵ Topocode AFR

bewijzen hebben vooralsnog een sporadisch karakter, aangezien samenhangende bewoningssporen, ontbraken.²⁶

12 Slagtand van een mammoet, afkomstig uit de Afrikahaven

Binnen het plangebied ligt de Overbrakerbinnenpolder, afgezien van het 2 m. opgehoogde terrein van de begraafplaats, nog op het oorspronkelijke polderniveau, 2 m. ÷ NAP. Het noordelijk deel in de Overbrakerbuitenpolder is hier ca 2 meter opgehoogd.

²⁶ Veerkamp 2001

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Overbrakerpolder materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met het gebruik van de Overamstelse Polder vanaf de 12de eeuw tot de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszones

Begrenzing plangebied

Zone A: Spaarndammerdijk

Deel van de 13de-eeuwse zeedijk, die behalve als waterkering ook als een belangrijke verkeersas diende. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone B: Bewoning langs de Spaarndammerdijk

Betreft de zone van bewoning achter de middeleeuwse dijk. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone C: Boerderij Ons Genoegen

Betreft de zone van de boerderij Ons Genoegen. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone D: Boerderij of buiten Jan Deyman/Leeuwendaal

Betreft de zone van de boerderij of het buiten Jan Deyman, later Leeuwendaal. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone E: Boerderij Landlust

Betreft de zone van de boerderij Landlust. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone F: Middeleeuwse ontginningen Overbrakerbinnenpolder

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot en met de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

Zone G: Molenwetering

De materiële neerslag betreft losse vondsten en afval: in de sloot gegooide of verloren voorwerpen. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

Zone H: Overbrakerbuitenpolder

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot en met de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

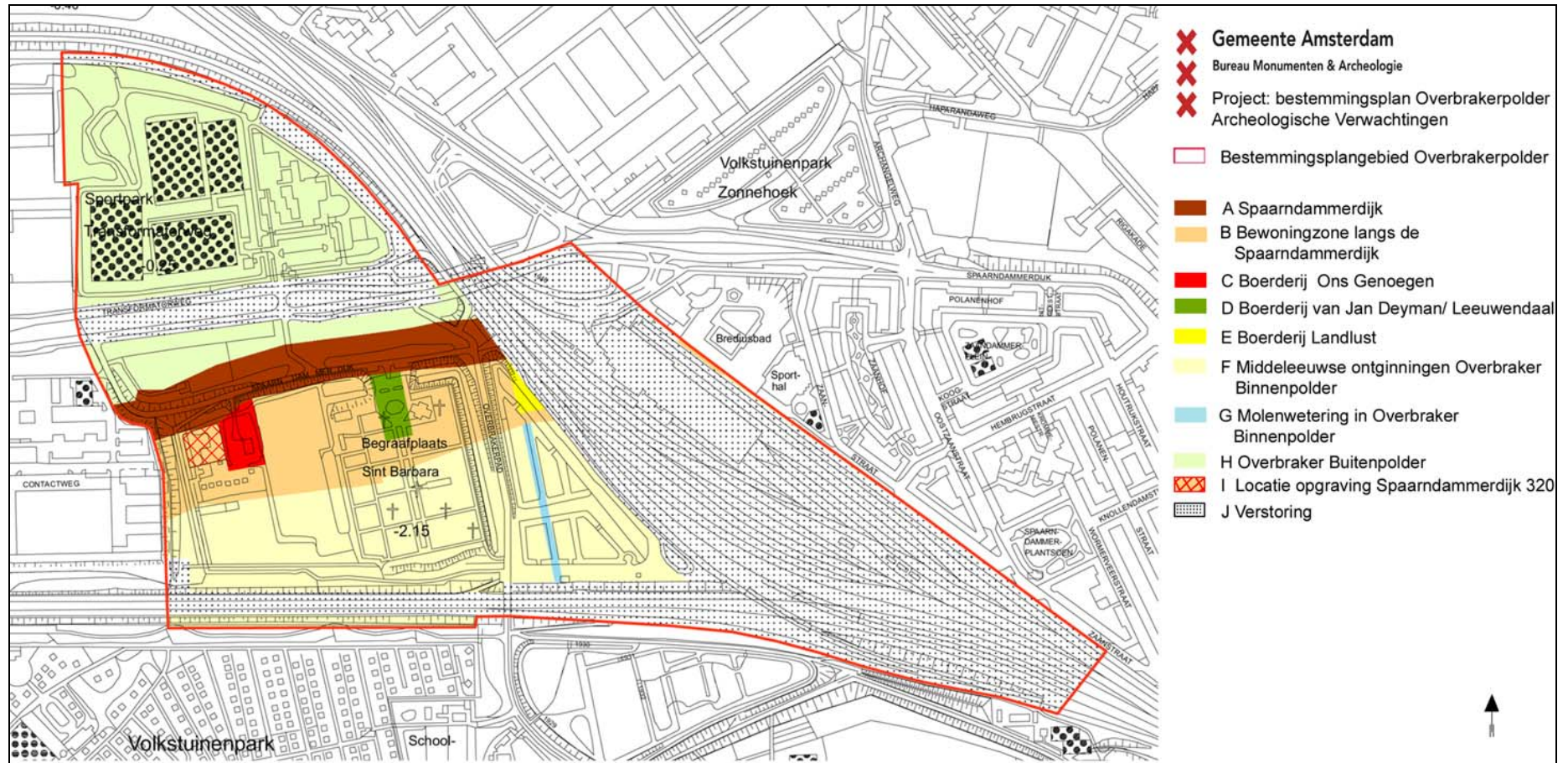

Zone I: Locatie opgraving Spaarndammerdijk 320

Zone J: Verstoring

Bij de aanleg van de bebouwing in de tweede helft van de 20ste eeuw is het bodemarchief dermate verstoord dat de kans op aanwezigheid van archeologische waarden gering is.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidsadvieskaart van het plangebied Overbrakerpolder is bedoeld als een schematisch ruimtelijk overzicht van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in de plangebieden. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen.

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

- Begrenzing plangebied
- **Beleid gemeentelijk beschermd monument (verwachtingszone: A)**
Vanwege status van gemeentelijk beschermd monument, geldt dat voor iedere ingreep ter plaatse een Monumentenvergunning bij de gemeente dient te worden aangevraagd.
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones: B deels en C, E)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones: B deels en D)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszone: F deels)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszones: F deels en G)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- **Beleid: negatieve verwachting: (sub)recente verstoring (verwachtingszones: H, I, J)**
Voor deze delen van het plangebied geldt een negatieve verwachting, vanwege de hoge mate van verstoring, een eerdere opgraving en de lage verwachting. Daarmee zijn deze delen van het plangebied vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van archeologisch veldonderzoek, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch veldonderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Overbrakerpolder. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen een zone met beschermd gemeentelijk monument, twee zones met een hoge archeologische verwachting, twee zones met een lage archeologische verwachting en een zone zonder archeologische verwachting.

Voor de beleidszones met een hoge archeologische verwachting (**verwachtingszones B, C, D, E**) geldt een uitzondering van archeologisch veldwerk bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m resp. 2.00 m onder maaiveld.

Voor de beleidszones met een lage archeologische verwachting (**verwachtingszones F, G**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m resp. 2.00 m onder maaiveld.

Voor de beleidszone zonder archeologische verwachting (**verwachtingszones H, I, J**) geldt vrijstelling van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

Aarsen, A., *Landelijk Amsterdam. Monumenten van het buitenleven*, Amsterdam 2003.
Bertram, C., *Noord-Hollands Arcadia*, Alphen aan den Rijn 2005
Boer, M.G. de, 'Vergeten leden van een bekend geslacht', *Jaarboek Amstelodamum* 42 (1948), 10-32.
Bok, L., 'Begraafplaats Sint Barbara Amsterdam', www.dodenakkers.nl, 2008
BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie*, Amsterdam 2005-2010, Amsterdam 2005.
Borger, G.J., 'Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied', in: Heinemeijer, W.F. & Wagenaar, M.F., *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Antwerpen 1987.
Carasso-Kok, M. (red), *Geschiedenis van Amsterdam. Centrum van de wereld 1578-1650*, Amsterdam 2004.
Dienst der Publieke Werken, 'Het bouwrijp maken van terreinen', *Ons Amsterdam* 19, 1967, 290-294.
Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief* 12/2 (2008), 13-18.
Kruizinga, J.H., *Het XYZ van Amsterdam*, Amsterdam 2002.
Meischke, R., 'Buitenverblijven van Amsterdammers voor 1625', *Jaarboek Amstelodamum* 70 (1978), 82-106.
Provincie Noord-Holland, *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Haarlem 2006.
Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993.
Veerkamp, J.A.G., *Mammoeten in Amsterdam? Een inventarisatie van archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuid Metrolijn*, Amsterdam 1997.

Afmelding:

Archiscode 29566
Controle proces en waardestelling
Voor akkoord

datum 22-01-2010
prof. dr. J.H.G. Gawronski
datum: 03-02-2010

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 10-001

Datum:	03-02-2010
Status:	definitief
Redactie:	Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst:	Dr. J. Euwe
Tekeningen:	Drs. L. de Leeuw, dr. J. Euwe
Cartograaf	Drs. L. de Leeuw

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2010
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.